

УДК 7.036:73:7.011.26

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.15>**О. А. Пушонкова**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8390-6806>кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціальних та політичних наук
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького**О. В. Марченко**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2553-6744>доктор філософських наук,
професор кафедри соціальних та політичних наук
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького**С. Д. П'янзін**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3746-17430>кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціальних та політичних наук
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

КУЛЬТУРА ПАМ'ЯТІ У ПОСТСУЧАСНОМУ СВІТІ: ДИНАМІКА, СМИСЛОВІ РЕЖИМИ, ЦІННІСНІ КОНТЕКСТИ

Актуальність теми дослідження. Культурна пам'ять у XXI столітті перетворюється на динамічне фрактальне утворення: накопичується, обтяжується, стає складною, розгалуженою і непередбачуваною у своєму розвитку системою з неперервними процесами розширення, поглиблення, раптового повернення у віддалене минуле, обнулення (забування, повного витіснення) тощо. Свобода цієї трансформації обумовлена первинним зв'язком пам'яті з уявою.

У давньогрецькій міфології Мнемозіна уособлювала пам'ять у її функції джерела людської уяви в самому широкому сенсі. Взаємодія уяви з ідеальними формами космосу представлена у вченні про архетипи від Платона до неоплатоніків доби Відродження. Пам'ять виступає тут як багатогранне, цілісне явище, у якому межа між індивідуальним і колективним ще не була чітко окресленою.

Зі вчення про асоціації Арістотеля та теорії мнемотехніки Цицерона започатковано традицію вивчення пам'яті як певного сховища інформації, доступ до якого необхідно постійно відновлювати. Але у XIX столітті модель пам'яті вже має інший вигляд, вона суттєво ускладнюється з розвитком наукової картини світу та психології пізнавальних процесів. Англійський письменник Томас де Квінсі у книзі «Сповіді англійського пожирача опіуму» (*Confessions of an English opium eater* (1821)) через метафору «глибинного пам'ятного палімпсесту мозку» [1, с. 217], розкриває нелі-

нійну природу пам'яті, надзвичайну складність її моделі, взаємозв'язок усіх її елементів, на відміну від дискретності людських архівів, бібліотек, візуальних палімпсестів на пергаменті тощо.

Важливу роль у європейській культурі зіграла поява технічних оптичних медіа, що тотально змінили світосприймання людини та, відповідно, структури пам'яті. Ключовою для усього дискурсу пам'яті у XX столітті є ідея «образу як медіума пам'яті» німецького мистецтвознавця А. Варбурга. Посередництво образу встановлює особливу дистанцію між людиною і світом та, на думку А. Варбурга, є «основоположним актом цивілізації», адже «цей встановлений простір стає субстратом для художньої творчості» [2, с. 3], саме у ньому оформлюється «характерний спосіб пам'ятання як колективної особистості, так і окремої людини» [2, с. 3]. Прикметно, що у цьому просторі, на думку дослідника, «мнемічно представлено спільну спадщину, яка ніколи не була втрачена» [2, с. 3].

Дослідження культури пам'яті як символічної системи доповнило відкриття несвідомого, механізмів забуття, пригадування, спогаду. Психологія відкриває шлях до тлумачення динамічних аспектів пам'яті, процесів забування і витіснення, спотворення образів минулого внаслідок травматичного досвіду тощо. В аналітичній психології К. Юнга маємо справу вже з колективними глибинними символами, які об'єднують спільноти.

Моделі пам'яті змінюються разом з часопростором культури. На початку XXI століття увагу привертають його динамічні аспекти, процеси медійного розширення, мімікріювання та фрактального ускладнення в умовах глобальної цифровізації та палімпсестного розшарування.

У добу постсучасності звернення до межі між індивідуальною і колективною пам'яттю набуває актуальності у зв'язку з прискоренням усіх процесів, складністю та нелінійністю культурних процесів, що має тотальний вплив на практики спогаду, забуття, пригадування. *Оречевлення* пам'яті, починаючи з мнемотехнік та суто просторових ідентифікацій потребує її *олюднення* у динамічних процесах культури, які розкриваються у тій або іншій структурі ідентичності. Виникає питання, як людина може бути водночас *носієм пам'яті та перетворювачем (або творцем) пам'яті*. Це питання містить у собі потенціал об'єднання класичної, неklasичної та постнеklasичної парадигм у тлумаченні універсальї культурної пам'яті.

Метою статті є розкриття ціннісних контекстів культури пам'яті у смислових режимах постсучасності, у змінах структурно-функціональних характеристик медіа, ідентичності та у комунікативних практиках.

Аналіз досліджень і публікацій. Культура як резервуар пам'яті про минуле є первинним рівнем рефлексії про пам'ять, проте її динамічні аспекти стають предметом досліджень А. Бергсона, М. Хальбакса, Я. Ассмана, А. Ассман, П. Нора, П. Коннертона, висвітлення яких передбачає звернення до культурних практик, історій репрезентацій, конфліктів історичних наративів у ключі міждисциплінарності тощо.

Актуалізуються розвідки темпоральних характеристик пам'яті, адже у процесах *прискорення часу* втрачається її неперервність у культурі (Е. Тоффлер, П. Віріліо, Р. Козеллек та ін.).

Феномен пам'яті включено у широкий міждисциплінарний контекст досліджень:

- *культурно-травматичного дискурсу* (А. Нейл, Дж. Александер, П. Штомпка, К. Еріксон, Р. Айерман та ін.);

- *морально-етичних дилем у пошуках компромісів історичної пам'яті* (Й. Рюзен, Р. Козеллек, Й. Зерубавель, К. Каруш та ін.);

- *нових режимів історичного мислення* (П. Рікер, Ф. Артоґ, В. Вжосек, Ф. Анкерсміт, М. Маффесолі, М. Гайо та ін.)

Усі ці (та багато інших) аспектів дослідження пам'яті поєднано темою ідентичності, як інструменту і результату дії культурної пам'яті. Предметом уваги стає «заломлення» історичних наративів у свідомості, вивчення структур історичного часу та досвіду, вивчення «наративної субстанції» (Ф. Анкерсміт), «первинної соціальності»

(М. Маффесолі, М. Гайо), травматичних конфліктів пам'яті (Й. Зерубавель, К. Каруш) тощо.

Нові аспекти дослідження пам'яті в умовах розвитку та поширення новітніх медіа розкрито у концепціях «постпам'яті» М. Гірш, «медіа-пам'яті» В. Канстейнера.

У контексті національної культури та її семантичних універсальї пам'ять досліджують українські вчені Л. Нагорна, В. Кебуладзе, Р. Голик, О. Лосик, А. Киридон, О. Кісь, Г. Боднар, Б. Пархонський, Г. Яворська та ін.

Звертаючись до питань методології, зауважимо, що дослідження культури пам'яті є не просто комплексним та міждисциплінарним. Воно має враховувати як контексти історії, так і особливості світосприймання під впливом новітніх медіа, характер і швидкість розповсюдження інформації, певні репрезентаційні режими розкриття змісту тих або інших подій у сучасних наративних практиках. Досліджуючи взаємодію індивідуальної та колективної пам'яті в синхронії та діахронії ми можемо зосередити увагу на особливостях символізації минулого–теперішнього–майбутнього у процесах культуротворчості конкретного історичного періоду.

Основні результати дослідження. У XX столітті філософія пам'яті розкривається через рефлексію над базовими заснуваннями культури, з якими вона початково ототожнюється і розвивається. Дослідження індивідуальної та колективної пам'яті звертають до онтології культури, до розкриття значення просторових образів, у яких речі, артефакти, ландшафти виступають носіями пам'яті. У цьому полягає сутність «розпакування» артефактів культури, які містять *нративи пам'яті*.

Історія в цілому виступає як універсальна пам'ять людства, проте колективна пам'ять початково завжди обмежена часопростором певної групи та з неї починається. Можливо тому досягнути пам'ять як динамічне ціле ми можемо лише у теперішньому, де важливу роль, за М. Хальбаксом, автором концепції колективної пам'яті, грають саме *просторові образи*. Група, яка формується простором, набуває здатності змінювати його. Людина спирається не лише на індивідуальні спогади, а й на образи-об'єкти колективної пам'яті. Замислюючись над природою колективної пам'яті та її руховими силами, М. Хальбакс шукав відповідь на питання: як саме соціум творить ту або іншу модель пам'яті?

Насамперед колективна пам'ять засвоюється вживому передаванні знання: тут і свідки, і послання-накази старшого покоління на майбутнє, і проґравання родових сценаріїв в ритуальних практиках, і літературна спадщина як втілення певного психоемоційного досвіду – тобто, це та історія, що проживається, а не та, що пишеться. Дослідник

зазначає, що «місце, яке займає група, не схоже на шкільну дошку, на якій можна писати та стирати цифри за власним бажанням.... Але місце і група отримали відбиток один від одного. Тому кожна фаза групи може бути перекладена в просторові терміни, а її дислокація є лише перетином усіх цих термінів» [3, с. 2]. Завдяки просторовим образам, ми можемо пригадувати забуте, пригадувати знакові місця, адже «саме просторовий образ, завдяки своїй стабільності, дає нам ілюзію незмінності в часі та можливості віднайти минуле в теперішньому» [3, с. 15].

Повнота відтворення пам'яті можлива лише у ритуалі, як програванні міфу у просторі культури. Його засновано на вірі, яка стає частиною повсякденного досвіду та укорінена у «живій традиції», в актуальних комунікативних практиках.

Значущі наративи, що звертають до сакрального міфу, транслюються у *міцях пам'яті*. Їх концептуально визначив та досліджував П. Нора, який залишив свободу інтерпретації цього поняття дослідникам майбутнього. І це не було випадковим, адже уявлення про минуле як динамічне ціле у працях П. Нора уможливує рефлексії пам'яті різних рівнів і на різному матеріалі. Так, наприклад, П. Нора вивчає архіви, французький прапор, пантеон, стіну комунарів, словник Ларруса, святкові церемонії тощо, вилучаючи з застиглих візуальних символів і артефактів культури – *події*. У меморіалі те, що замовчується або не проговорюється, міститься в монументальному образі – *memoria* – це і святилище, і місце спочинку. На меморіалі «зав'язана» свідомі і невідомі історія – основою колективної пам'яті тут є закони уявного і повернення вигісненого. Акцент вже зміщено на власне *образ події*, що варіативно розкривається в артефактах, наративах, сценаріях, у «слідах» пам'яті в музеях та бібліотеках, в освіті, мистецтві, масмедіа тощо. Але, коли, згадуючи М. Хальбвакса, руйнуються «соціальні рамки», коли ми вже не є частиною *групи як хоронителя пам'яті*, колективна пам'ять послаблюється або зникає, тоді відповідно індивідуальна пам'ять втрачає глибину і перспективність.

У такий спосіб втрачається зв'язок пам'яті з початковим міфом, що визначає вектор історії, змінюється власне спосіб пам'ятання як опори на традицію. Цей процес пов'язаний із десакралізацією традиції в цілому, що П. Нора називає «фундаментальним колапсом пам'яті» [4, с. 7], саме тому «ми так багато говоримо про пам'ять, тому що її залишилося так мало» [4, с. 7].

У розумінні П. Нора *міцях пам'яті* як меморіали відновлюють втрачену ритуальну колективність. У цьому розумінні *міцях пам'яті* є заміщенням, у якому видиме є лише поверхнею того, що залишилося у минулому.

Пориваючи із минулим людина знов повертається до нього, збираючи рештки, вивчаючи артефакти, реконструюючи уламки та сліди у цілісні осмислені образи – все це робота пам'яті як відновлення певної історії. І ця робота завжди є за фактом своєрідною підміною живої пам'яті, у розумінні П. Нора є «міцями притулку, святилищами спонтанної відданості та тихого паломництва, де можна знайти живе серце пам'яті» [4, с. 23], тому вони протистоять холодності урочистих церемоній.

Й. Зерубавель розуміє місце пам'яті як практику творення смислів, як простір певного переосмислення ритуалізованої пам'яті, яка не є простим відтворенням історичного наративу. Тобто йдеться про його заломлення у свідомості кожного учасника «комеморативного наративу» [5, с. 6] вибірково і творчо.

На думку П. Нора, пам'ять була повністю поглинена її ретельним відновленням, адже «її нове покликання – записувати, делегуючи архіву обов'язок запам'ятовувати, вона скидає свої знаки, коли їх там зберігає, як змія скидає свою шкіру» [4, с. 13]. Розуміння роботи традиції як збирання решток, пошук слідів, уламків із транспортуванням в архів спричиняє перекося архівної пам'яті. Ми маємо уловити різницю між справжньою пам'яттю, яка передана у традиції позавербально, пов'язана з самопізнанням тіла, відчуттям автентичності та побудованою за іншими принципами, більш абстрагованою моделлю – «пам'яттю, що трансформувалась крізь історію» [4, с. 13].

За Я. Ассманом, пам'ять є не просто реконструкцією минулого, вона *моделюється* і велику роль грає те, як ми проживаємо її у моменті «тут і тепер». Дослідник, розкриваючи динаміку культурної пам'яті зазначав, що культурна пам'ять – «це форма колективної пам'яті в тому сенсі, що її поділяють багато людей і що вона передає цим людям колективну, тобто культурну, ідентичність» [6, с. 110].

Проте певне соціальне Я інструментально формується на комунікативному рівні як динамічна структура соціальних ролей. Через переструктурування пам'яті найближчих 3–4 поколінь формується ідентичність теперішнього. У цьому полягає дуже важлива функція комунікативної пам'яті. Вона насичена інформацією, що ґрунтується на безпосередньому досвіді та актуальній історії.

Колективна пам'ять, зважаючи на збільшення в ній кількості культурних опосередкувань, завжди знаходиться у певній небезпеці негативного зовнішнього впливу, маніпулювання, фальшування, деформації, знищення тощо. Найглибшими культурними страхами ХХ століття є підміна або втрата пам'яті, тому вектор її індивідуального розвитку є єдино вірним.

А. Ассман, розвиваючи ідеї Я. Ассмана у часі, вже більшою мірою зосереджує увагу на проблемах індивідуалізації, активності пам'яті та зміні форм її збереження і трансляції. Вона виходить за межі текстової інтерпретації пам'яті, розкриває відмінність «канону» від «архіву», у якому міститься знехтуване, забуте, виключене або відкинуте, у той час, як «активна пам'ять канону увічне те, що суспільство свідомо обрало і підтримує як важливе і життєво необхідне для спільної орієнтації та спільного запам'ятовування» [7, с. 43]. Активна пам'ять задіяна в актуальних культурних практиках, вона вбудована у системні процеси функціонування соціуму, адже «її інститутами є літературний і візуальний канон, шкільні програми, музей і сцена, а також свята, спільні звичаї та дні пам'яті» [7, с. 43].

Усвідомлена складність процесів пам'яті (пам'ять-образ, пам'ять-тіло) звертає до їх осмислення у метафорах. Так, А. Ассман розглядає не лише статичні образи накопичення пам'яті, а й «часові метафори пам'яті»: комора, дошка, книга, палімпсест, горище, розкопки тощо. Усі вони апелюють до образу пам'яті як заглиблення у часі. Наприклад, в образі розкопок просторова метафорика пам'яті все більше навантажується часовими якостями. Зв'язок з *поверненням витісненого* у фройдівському розумінні на рівні культурних метафор демонструють проковтування, пережовування, переварювання; замерзання і відтавання; сон і пробудження; заклинання духів тощо. Усі ці аналогії розкривають важливу думку, що в процесах пам'яті залучено латентні виміри психіки, її несвідомі процеси, коли відбувається стимулювання уяви через чуття.

Це здається неможливим у мережевій спільноті. При цьому, звертаючись до контекстів тотального медіарежиму, А. Ассман окреслює інші важливі зміни, які полягають не лише у швидкій циркуляції інформації, а й у зміні самого характеру письма, яке більше не дозволяє провести чітке розрізнення між пригадуванням і забуттям. Виникає питання: чи здатні такі медіа продукувати колективне уявне, в ситуації, коли структура культурної пам'яті наближається до несвідомого? Адже, коли зникає діалектика пам'яті і забуття, виникає певна небезпека впасти в ілюзію всепам'ятання. І тут вже стають неможливими витіснення, відкидання, відмова і прийняття, пригадування, включення тощо.

Отже для А. Ассман значення набувають передусім динамічні характеристики пам'яті, які пов'язані з її активністю і розширенням контекстуальності. Абсолютне *розширення пам'яті* здається революцією, що уможливило збереження *спогадів про все*.

Паралельно з парадигмою «всебачення» у візуальних дослідженнях, формується парадигма

«всепам'ятання» у *memory studies*. Внаслідок цього у дискурс пам'яті проникають комплементарні ідеї забуття, безпам'ятства, втрати пам'яті, її переписування, поширюються практики прикидання та самоомани, маскуванню втрати історії, створення її сурогатів, фальшованих альтернативних варіантів, розповсюджуються уявлення про штучну культурну амнезію, привласнення чужого минулого тощо.

Більш надійним джерелом утворення сенсів у цій ситуації стає *комунікативна пам'ять*, яка виходить за межі тексту культури, поширюється у практики, в яких глибшим є вміст тілесності. Тому не лише зміна засобів комунікації впливає на пам'ять, а сам принцип текстотворення, що відштовхується не від власне тексту, а від ідентичності, яка стає чи не єдиним джерелом смислів. Відбувається розширення пам'яті від людини як носія-зберігача пам'яті до людини – перетворювача пам'яті. Здатність пам'ятати стає ексклюзивною здатністю. Актуальності набуває питання, якою є ідентичність *людини, що пам'ятає*.

Польський вчений В. Вжосек у своїх дослідженнях процесів постсучасності приділяє багато уваги моделям інтерпретації історії, у яких залучені рефлексії історичної та культурної пам'яті. Він описує перспективи антропоморфізації історії, одним з перших робить спробу представити історію як культурну практику, перейти від історії до історичної антропології. В. Вжосек звертається до можливостей нового опису об'єктивного виміру світу та зазначає, що істину можна знайти лише у людському мисленні та мовленні. Дослідник постійно шукає аргументи на користь тези про те, що історія як частина культури, є не стільки сукупністю фактів, скільки сукупністю подій і антропоморфізацій, презентацією себе у наративах і драматургії.

В. Вжосек зазначає, що «минуле стає об'єктом антропоморфізації, оскільки його вивчає наука, що представляє певну культуру» [8, с. 13]. У цьому відношенні ми завжди маємо справу із певним людським баченням світу. Відповідно, «антропоморфізація – це просто застосування погляду досліджуваної культури на досліджувану сферу. Таким чином, людина є суб'єктом антропоморфізації та приписує об'єкту специфічно антропоморфізовані категорії свого бачення. Причому робить це антропоморфно» [8, с. 13]. Це стає однією з фундаментальних очевидностей історичного мислення, коли історичний дієвець завжди фігурує в мисленні про минуле і відображається на його «наративному обличчі».

Ця перспектива антропоморфізації є конструктивною у спостереженні та описі здавалося б знайомого світу і може бути застосована до аналітики процесів пам'яті. У такий спосіб «олюднення» історичної пам'яті через переживання, діалектику

забуття та пригадування входить в історичні наративи. У зв'язку з цим прикметно, що текст культури у широкому розумінні цього слова, зокрема художні тексти також можуть використовуватися в освоєнні історії.

В історичну пам'ять все частіше включають досвід поколінь, що заломлено в особливій формі екзистенції, сподіваннях, спогадах, пригадуванні. У ХХ столітті з його катаклізмами спогади очевидців стають особливо вагомими у розвідках національних інститутів пам'яті. У сучасних місцях пам'яті як комунікативних практиках окрім традиційних наративів і репрезентацій присутня драматургія (відповідними культурними практиками є зокрема флешмоби, перфоменси, бугурти, інсценування тощо). Практикуються наративи, які, на відміну від звичайного опису, є оповіданнями з перших вуст, публічними сповідями, Я-висловлюваннями, маніфестами як індивідуальними небайдужими рефлексіями щодо подій тощо. Наративна драматургія – це включення артефактів у більш ширший контекст символів і значень, узагальнене програвання чогось спільного, наскрізних мотивів з великої кількості наративів, та водночас це – розігрування особистої драми. Це дає можливість через індивідуальний прояв долучитися до колективного досвіду та перетворити певні аспекти колективної пам'яті на власний візуальний і наративний проєкт.

У живій комунікації розкривається вибірковість пам'яті, яка служить режимам співвідношення між забуттям і пригадуванням, містить можливість порівняння різних версій подій. Тобто усупереч розповсюдженій настанові на пошук істини, тут предмет зацікавленості інший. Зосередження на комунікативній взаємодії як джерелі утворення сенсів звертає не лише до нових практик живого спілкування, а й до нової настанови у дослідженні пам'яті, де цінності набуває не одна істина, а узгодження різних істин, зокрема версій минулого у програванні подій, їх відтворенні та проживанні у викликах теперішнього часу. Й. Зерубавель розкриває особливості цієї нової комунікативної ситуації та зазначає, що «коли майбутнє непевне, коли саме виживання суспільства під питанням або, в кращому випадку, проблематичне – привласнюється інше минуле, яке відповідає та артикулює непевність, а також надії сьогодення, яке дає одкровення і натхнення. Якщо це так, то ми можемо простежити зміст колективної пам'яті радше за принципом конгруентності, ніж за прагматичною версією принципу достовірності» [9, с. 160].

У добу, коли старі колективні символи вже не артикулюються як базові, а нові ще не з'явилися, конгруентність можна розуміти як універсальний механізм, як загальну настанову на узгодження

різних версій минулого і часових режимів у певному просторі комунікативної пам'яті. Тоді принцип достовірності не протиставлено конгруентності, коли йдеться про пригадування не стільки базового наративу, скільки своєї ідентичності у вимірі різних наративів. Конгруентність розуміється гранично широко як розкриття різноманіття форм узгодження минулого–теперішнього–майбутнього. Тут можна говорити про достовірність власне конгруентності як щирої настанови на пошук істини, на узгодження змістовно різних моделей пам'яті *людиною, що пам'ятає*.

У постсучасності межа між індивідуальним і колективним розкривається у нових контекстах, де перетинаються культурна і комунікативна пам'ять, у живих практиках культури. Спільне мислення формується у площині нових колективних символів, в активному інтелектуальному просторі нових місць пам'яті. Особлива співпричетність комунікативної пам'яті унеможливорює процеси консервування пам'яті у модусах збереження і накопичення та є протидією як культурній амнезії, так і масштабуванню штучних колективних символів.

Висновки. У динамічних процесах культури ХХ – початку ХХІ століття змінюються принципи структурування пам'яті як певної символічної системи. В умовах кризи достовірності та переписування наративів актуалізуються дослідження взаємодії індивідуальної та колективної пам'яті, що впливає на структуру індивідуальної та колективної ідентичності.

Зі зміною засобів комунікації змінюється принцип текстотворення, що відштовхується не від власне тексту, а від ідентичності, яка стає чи не єдиним джерелом смислів. Її нові форми набувають динамічних ознак, базуються на колективній синергії та постійному переструктуруванні минулого–теперішнього–майбутнього, процесі, де функція перетворення стає основною, на противагу функціям накопичення і збереження.

У вивченні культури пам'яті предметом рефлексії стає не стільки ідеалізоване минуле, скільки конгруентність пам'ятей, яка розуміється гранично широко у різноманітті форм узгодження минулого–теперішнього–майбутнього *людиною, що пам'ятає*. Повертається значення просторових образів, онтологізації пам'яті, включення досвіду тіла у смислові режими культури пам'яті та динаміки спогадів. Пам'ять артикулюється у процесах антропоморфізації історії, коли матеріальний світ як носій пам'яті охоплює зокрема *людину, що пам'ятає*. Внутрішнє і зовнішнє розширення пам'яті стає ознакою її постсучасної моделі, способом збереження неперервності, встановлює пріоритети управління процесами пам'яті не лише ззовні, але й зсередини.

Література

1. Thomas de Quincey. Confessions of an English Opium-Eater (BOSTON: TICKNOR, REED, AND FIELDS. 1821. 286 p.
2. Warburg, A. «Mnemosyne»-Atlas // Id. Gesammelte Schriften / Hrsg. M. Warnke, C. Brink. Abt. 2. Bd. 1. Berlin, 2003. URL: https://www.academia.edu/35093758/WARBURG_Atlas_Mnemosyne_pdf
3. Halbwachs, M. The collective memory / M. Halbwachs, F.J. Ditter, V. Ya. Ditter. New York: Harper & Row, 1980. 186 p. URL: <http://web.mit.edu/allanmc/www/halbwachspace.pdf>
4. Nora, P. Between memory and history / Realms of Memory: Rethinking the French Past. New York, 1996. Vol. 1: Conflicts and Division. pp. 3–25.
5. Zerubavel, Y. Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. 360 p.
6. Assmann, J. Communicative and Cultural Memory. In A. Erll & A. Nünning (Eds.), Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook. Berlin, New York. 2008. pp. 109–118.
7. Assmann, A. Re-framing memory. Between individual and collective forms of constructing the past. In K. Tilmans, F. van Vree, & J. Winter (Eds.), Performing the past: Memory, History and Identity in Modern Europe. Amsterdam: Amsterdam University Press. 2010. 368 p.
8. Wrzosek W. Historia-kultura-metafora. Powstanie nieklasycznej historii historiografii. Wrocław. Wydawnictwo Leopoldinum Fundacji dla Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995. 158 s.
9. Zerubavel, Y. The Recovery of Masada: A study in collective memory // The Sociological Quarterly, 2, (27), 1986, pp. 147–167.

Анотація

Пушонкова О. А., Марченко О. В., П'янзін С. Д. **Культура пам'яті у постсучасному світі: динаміка, смислові режими, ціннісні контексти.** – Стаття.

Статтю присвячено особливостям культури пам'яті у ціннісних контекстах та динамічних процесах постсучасності, що впливають на її культурфілософську рефлексію. У добу цивілізаційних випробувань звернення до дискурсу пам'яті розкриває знакові, образно-символічні та архетипні заснування культури у нових візуальних наративах та комунікативних практиках. Метою статті є розкриття ціннісних контекстів культури пам'яті у смислових режимах постсучасності, у змінах структурно-функціональних характеристик медіа, ідентичності та у комунікативних практиках. Методологія дослідження спирається на культурологічний, аксіологічний, герменевтичний підходи, використання аналітичного, структурно-функціонального і системного методів, що дає змогу цілісно розглянути динамічні аспекти культури пам'яті кінця ХХ – початку ХХІ століття. Висновки. У динамічних процесах культури ХХ – початку ХХІ століття змінюються принципи структурування пам'яті як певної символічної системи. В умовах кризи достовірності та переписування наративів актуалізуються дослідження взаємодії індивідуальної та колективної пам'яті, що впливає на структуру індиві-

дуальної і колективної ідентичності. Зі зміною засобів комунікації змінюється принцип текстотворення, що відштовхується не стільки від тексту, скільки від ідентичності, яка стає чи не єдиним джерелом смислів. Її нові форми набувають динамічних ознак, базуються на колективній синергії та постійному переструктуруванні минулого–теперішнього–майбутнього, процесі, де функція перетворення стає основною, на противагу функціям накопичення і збереження. У вивченні культури пам'яті предметом рефлексії стає не стільки ідеалізоване минуле, скільки конгруентність пам'ятей, яка розуміється гранично широко у різноманітті форм узгодження минулого–теперішнього–майбутнього людиною, що пам'ятає. Повертається значення просторових образів, онтологізації пам'яті, включення досвіду тіла у смислові режими культури пам'яті та динаміки спогадів. Пам'ять артикулюється у процесах антропоморфізації історії, коли матеріальний світ як носій пам'яті охоплює зокрема людину, що пам'ятає. Внутрішнє і зовнішнє розширення пам'яті стає ознакою її постсучасної моделі, способом збереження неперервності, встановлює пріоритети управління процесами пам'яті не лише ззовні, але й зсередини.

Ключові слова: культура пам'яті, колективна пам'ять, «місця пам'яті», наративи пам'яті, динаміка спогадів, ідентичність.

Summary

Pushonkova O. A., Marchenko O. V., Pianzin S. D. **Culture of memory in the postmodern world: dynamics, semantic modes, value contexts.** – Article.

The article is devoted to the peculiarities of memory culture in value contexts and dynamic processes of postmodernity that influence its cultural and philosophical reflection. In the era of civilisational trials, the appeal to the discourse of memory reveals the iconic, figurative, symbolic and archetypal foundations of culture in new visual narratives and communication practices. The purpose of the article is to reveal the value contexts of memory culture in the semantic regimes of postmodernity, in changes in the structural and functional characteristics of media, identity, and communication practices. The research methodology is based on cultural, axiological, hermeneutical approaches, the use of analytical, structural-functional and systemic methods, which allows for a holistic consideration of the dynamic aspects of memory culture in the late twentieth and early twenty-first centuries. Conclusions. In the dynamic processes of the culture of the twentieth and early twenty-first centuries, the principles of structuring memory as a certain symbolic system are changing. In the context of the crisis of authenticity and rewriting of narratives, studies of the interaction between individual and collective memory, which affects the structure of individual and collective identity, are becoming more relevant. With the change of communication means, the principle of text creation is changing, starting not so much from the text as from identity, which becomes almost the only source of meaning. Its new forms acquire dynamic features, are based on collective synergy and constant restructuring of the past-present-future, a process where the function of transformation becomes the main one, as opposed to the functions of accumulation and preservation. In the study

of the culture of memory, the subject of reflection is not so much the idealised past as the congruence of memories, which is understood very broadly in the variety of forms of coordination of the past-present-future by the person who remembers. The importance of spatial images, ontologisation of memory, inclusion of body experience in the semantic modes of memory culture and the dynamics of memories is returning. Memory is articulated in the processes of anthropomorphisation of history, when

the material world as a carrier of memory includes, in particular, a person who remembers. The internal and external expansion of memory becomes a feature of its postmodern model, a way of preserving continuity, and sets priorities for managing memory processes not only from the outside but also from the inside.

Key words: culture of memory, collective memory, «places of memory», memory narratives, dynamics of memories, identity.